

Η ΕΞΟΝΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ ΜΙΣΘΟΦΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ
ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ (ΜΕΣΑ 1830), Η ΚΑΤΑΔΙΩΞΗ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ
ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΚΛΕΦΤΑΡΜΑΤΟΛΩΝ (1830-1834)
ΚΑΙ Η ΕΞΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΟΥΣ

1. Ἡ ληστεία καὶ ἡ ἀναρχία στὶς διάφορες ἐπαρχίες τοῦ Αἴμου ἐπὶ τουρκοκρατίας εἶναι μιὰ ἐνδημικὴ ἀρρώστια. Ὁ θεσμὸς τῶν ἀρματολῶν, ποὺ εἶχαν χρησιμοποιοῦν ἐπὶ αἰῶνες οἱ πρῶτοι σουλτάνοι καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε καταργηθεῖ ὀριστικὰ στὰ 1721 ἀπὸ τὸν σουλτάνο Ἀχμέτ Γ' (1703-1730), ἐξακολούθησε βέβαια κατ' ἀνάγκη νὰ ἐπιζεῖ ἀνεπίσημα μόνο στὶς ἀνυπότακτες οὐσιαστικὰ ἑλληνικὲς χῶρες μὲ μιὰ νόθη μορφή, τῶν κλεφταρματολῶν, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς καταστάσεως. Οὔτε ὅμως ἡ ἀνοχὴ τῆς μορφῆς αὐτῆς οὔτε καὶ ἡ χρῆση Ἀλβανῶν ἀρματολῶν ἢ ἀλβανικῶν μισθοφορικῶν στρατευμάτων στάθηκαν ἱκανοποιητικὲς λύσεις. Τὰ ἔνοπλα ἑλληνικὰ σώματα εἴτε ἀποτελοῦνταν ἀπὸ κλέφτες εἴτε ἀπὸ ἀρματολούς συνέχιζαν νὰ ἐμπνέουν φόβο στὴν Πύλη. Οἱ ἀρματολοὶ δὲν ἦταν λιγότερο ἐπικίνδυνοι ἀπὸ τοὺς πρῶτους. Ἡ ἰδιότητά τους ἐναλλασσόταν συχνά μὲ τὴν ἀντίστοιχη τῶν ἄλλων καὶ οἱ δύο ἔννοιες δὲν διέφεραν καὶ πολὺ μεταξύ τους. Ἡ Πύλη εἶχε συνειδητοποιήσει τὴν ἀνάγκη τοῦ ἐκμηδενισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν αὐτῶν σωμάτων. Σχετικὰ παρατηρεῖ ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς Robert Anhegger σὲ εἰδικὴ μελέτη γραμμένη στὰ τουρκικὰ σὲ τουρκικὸ περιοδικό: «Οἱ προφυλάξεις ποὺ παίρνει ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὅταν πρόκειται νὰ κινηθεῖ ἐναντίον τῶν ἔνοπλων ἑλληνικῶν στοιχείων μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1736/38 καὶ τὴ συνθήκη τοῦ Βελιγραδίου, δείχνουν ὅτι εἶχε ἀρχίσει νὰ τρέφει μεγάλη δυσπιστία πρὸς αὐτά. Ἀπ' αὐτὸ φαίνεται ὅτι τὸ διάταγμα τοῦ σουλτάνου Ἀχμέτ Γ' στὰ 1721 γιὰ τὴν ἐξαφάνιση τῶν Ἑλλήνων ἀρματολῶν, ποὺ ἀπλόθηκαν ἀκόμα καὶ στὶς περιοχὲς τῆς Κομοτηνῆς, Καβάλας, Πραβίου, Σερβίων καὶ Βέροιας, ὅπου τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἦταν ἑλληνικό, δὲν εἶχε οὔτε πλήρη, οὔτε μερικὴ ἐπίδραση. Κατὰ τοὺς συγγραφεῖς ποὺ χρησιμοποίησα, τὸ πρῶτο σημεῖο τῶν προσπαθειῶν γιὰ νὰ ἐξασθενήσει ἡ δύναμη καὶ ἡ σπουδαιότητα τῶν χριστιανικῶν ἔνοπλων σωμάτων, ποὺ ἡ δράση τους συνεχιζόταν μὲ μιὰ διαρκῶς ἀυξανόμενη δραστηριότητα, φαίνεται ὅτι ἦταν νὰ ἐνωθεῖ τὸ πασαλίκι τῶν Ἰωαννίνων μὲ ἓνα πασαλίκι μὲ κλεισοῦράρχη (derbentçi) κατὰ τὸ 1740 καὶ νὰ ἀνατεθεῖ αὐτὸ στὸν Ἀλβανὸ Σουλεϊμάν πασά ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, πράξη ποὺ ἦταν ἀντίθετη στὴ συνήθεια τῆς Ὑψηλῆς Πύλης νὰ μὴ χρησιμοποιεῖ ὡς πασά γιὰ μακρὸ χρονικὸ

διάστημα όποιονδήποτε Ἄλβανό εἶτε στήν πατρίδα του εἶτε στήν Ἑλλάδα. Αὐτός ἄρχισε νά καταπιέζει τοὺς ἄρματολοὺς μὲ συστηματικό τρόπο. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ ὑπερβολικά μεγάλες ἀπαιτήσεις ποὺ εἶχαν τὰ ἄρματολικά σώματα, γιὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὰ καθήκοντά τους ὡς σώματα ἀσφαλείας, εἶχαν φθάσει σὲ τέτοιο βαθμό, ὥστε παρουσιάστηκε ἡ ἀνάγκη νὰ πληρωθοῦν γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν καθηκόντων τους ἐν μέρει μὲ ἀντισηκώμα (bedel). Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ ἔπαιρναν γιὰ μισθοφόρους μουσουλμάνους Ἄλβανούς καὶ σιγὰ σιγὰ οἱ ἐπικεφαλῆς τῶν ἄρματολῶν ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τίς θέσεις τους»¹.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἐξακολουθεῖ ὡς τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα ἰδίως στήν ἐλληνικὴ χερσόνησο, μολονότι ὁ Ἄλῃ πασὰς ἔχει κληθεῖ νὰ ἐπιβάλλει τὴν τάξη καὶ τὴν εἰρήνη. Ἡ ἀνταρσία κατόπιν τοῦ Ἄλῃ πασὰ κατὰ τῆς Πύλης καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἐπιδεινώσαν τὴν ταραχὴ, ἰδίως στήν Ἡπειρο καὶ Δυτ. Μακεδονία, γιὰτὶ βρίσκονται στὸν δρόμο τῶν ἄλβανικῶν στρατευμάτων, ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τίς πατρίδες τους, ὡς μισθοφόροι τῶν Τούρκων, γιὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἀνταρσία², ἀλλὰ γυρνώντας ἀπλήρωτοι, ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, τὸ ἔριχναν στίς διαρπαγῆς καὶ λεηλασίες τῶν ἐλληνικῶν πόλεων καὶ χωριῶν τῆς Μακεδονίας.

Στὰ 1823 ἡ πλούσια Σιάτιστα, τὸ ξακουσμένο «φλουροχώρι» τῆς Δυτ. Μακεδονίας, ὑφίσταται ληστρικὴ ἐπίθεση ἀπὸ τοὺς Ἄλβανούς ἀρχηγούς Ταφίλ Μπούζη καὶ Ἀρσλάν μπέη, ἀλλὰ οἱ Σιατιστινοὶ μὲ αὐτοάμυνα, ὀχυρωμένοι στὰ στερεὰ σπίτια τους καὶ στίς ἐκκλησίες Ἁγ. Παρασκευῆς καὶ Ἁγ. Δημητρίου, τοὺς ἀποκρούουν³.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, 1828-1829, μὲ τὴν ἔκρηξη τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἡ κατάσταση χειροτερεῖ, γιὰτὶ οἱ Ἄλβανοὶ μισθοφόροι ποὺ μένουν ἀπλήρωτοι δημιουργοῦν ἀτμόσφαιρα τρομοκρατίας στὴ Δυτικὴ Θεσσαλία καὶ Μακεδονία καὶ καταληστεύουν τοὺς κατοίκους τοὺς ἐξαθλιωμένους ἀπὸ τὴν πείνα καὶ ἀκρίβεια ποὺ εἶχε πέσει στὸν κόσμο, ὥστε τὸ χαράτσι νὰ φτάσει στὰ 40 γρόσια καὶ ἡ ὀκὰ τὰ κρεμμύδια στοὺς 20 παράδες. Ἴδου πῶς περιγράφει τὴν κατάσταση στίς 29 Ὀκτωβρίου 1829 ἕνας αὐτόπτης μάρτυρας

1. R o b e r t A n h e g g e r, Martoloslar hakkında, «Türkiyat Mecmuası», 7-8 (1940-1942)300.

2. Βλ. Μ ι χ α ἦ λ Κ α λ ι ν δ ἔ ρ η, Γραπτὰ μνημεῖα ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Μακεδονία χρόνων τουρκοκρατίας, Πτολεμαῖς 1940, σ. 32, 54-55. Ν. Φ ω τ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἱστορία τῆς Σιατίστης (Ἐρατύρας), Ἀθῆναι 1939, σ. 133. Βλ. καὶ Ν. Κ α σ ο μ ο ὄ λ η, Ἐνθυμήματα στρατιωτικά τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων (1821-1833), Ἀθῆναι 1939, τ. 1, 138-144.

3. Α. Β α κ α λ ο π ο ὄ λ ο υ, Οἱ Δυτικομακεδόνες ἀπόδημοὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1958, σ. 41 ὑποσ. 118, ὅπου πλούσια βιβλιογραφία.

σὲ Μιναῖο τοῦ Μαΐου, κτῆμα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Τρικάλων:

*Ἐδῶ καμνο ἐνθύμησιν ὅτι: εἰς τοὺς 1828: ὀκτωβρίου 29· ὅταν εἶτον | τερβέ-
ναγας εἰς τὸ βιλαέτι τοῦ τρικκαλον ὁ ἀσλάμπήμης κ(αὶ) ὁ καπλάμπτης | κ(αὶ)
ὁ ῥακουμπεῆς ἦτον κ(αὶ) τὰ τρία ἀδέλφια ἦτον ἀπὸ τὴν ἀλβανιτιάν: | κ(αὶ)
ἐμπῆκαν τερβενᾶγάδες κ(αὶ) ἦλθεν ὁ καιρός τους διὰ νὰ εὐγουν ἀπὸ τὴν τιμὴν |
κ(αὶ) αὐτὴ λέγουν ὅτι δὲν εὐγένομεν διότι θέλομεν: 170: πουγκία διὰ νὰ εὐγο-
μεν: | κ(αὶ) ἦχαν τὸ ἀσκέρι τους χωρὶς λωφεν' | χρόνον καιρὸν ἀπλέροτον. | κ(αὶ)
ἦθελεν νὰ τὸ [τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐκ διορθώσεως] πληρώσῃ τὸ ἀσκέρι του κ(αὶ)
τότε πηγένη κα(ι) πηάνει τὸ κάσρον | κ(αὶ) συνάζῃ ὅλον ληάπηδες ἕως πόσους
νὰ εἰπῶ ἕους τεσσαράκοντα χιλιάδες ἦτον | κ(αὶ) ἐγέμησεν ὅλως ὁ τόπος κ(αὶ)
τοὺς ἀπόλησε διὰ νὰ κάμουν ζημιες εἰς τὸν κόσμον: | κ(αὶ) τοὺς λέγει κανετε οἶον
θέλεται κ(αὶ) αὐτὴ κοντὰ ὡσάν ἐπηραν τὸ ιτζήγη: | κ(αὶ) ἔκαμαν ὅπως ἴξενραν
εὐγεναν ἔξω εἰς τὸ παζάρη οἱ ἀνθρωποι: | κ(αὶ) τοὺς ἐπίαναν κ(αὶ) τοὺς ξε-
πλέτζοναν κ(αὶ) γρόσια τοὺς ἔπεραν κ(αὶ) ἐμὲ τότε μὲ | ἐπίρηαν ἕνα φέσιον ἀπὸ
τὴν κεφαλὴν μου κ(αὶ) πάη: κ(αὶ) ἔδωκαν οἱ ἀν(θρωπ)οι | γρ: χιλιάδες: 600:
κ(αὶ) ἕως ὁποῦ ἂν δὲν τὰ ἔπεραν δὲν ἐσικόνονταν¹.*

2. Ὁ Ἀρσλάν μπέης, ἐπωφελοῦμενος ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τὴν ἔκρυθμη κατάσταση στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ περιφερόμενος στὸ βιλαέτι τῆς Ρούμελης ἀνεξέλεγκτος, διαπράττει ληστείες καὶ αὐθαιρεσίες σὲ βάρος τῶν ραγιάδων μέσα στὴν Κοζάνη καὶ στὰ περίχωρα. Συγκεκριμένα ὁ Ἀρσλάν μπέης καὶ ἄλλοι Ἀλβανοὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἦττα τους στὴ γνωστὴ μάχη τῆς Πέτρας (13 Σεπτεμβρίου 1829), τὴν τελευταία τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀποχωρώντας ἀπὸ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα κατέφυγαν στὴν Τσαρίτσανη καὶ Ἐλασσόνα, ὅπου διαχείμασαν καὶ ἀργότερα, τὴν 1η Μαΐου 1830, μὲ 2.000 ἄνδρες κατέλαβαν τὴν Κοζάνη, ὅπου ἐπὶ 27 μέρες διέπραξαν κάθε εἶδους βιαιοπραγίες καὶ λεηλασίες. Οἱ κάτοικοι τρομοκρατημένοι ἐγκατέλειψαν τὴν πόλη τους. Κατόπιν ὁ Ἀρσλάν μπέης στράφηκε ἐναντίον τῆς Σιάτιστας, ἀλλὰ οἱ κάτοικοί της ἀγωνίστηκαν καὶ πάλι γενναῖα καὶ κατόρθωσαν ν' ἀποφύγουν τὸν κίνδυνον². Στὴν τελευταία αὐτὴ ἐποδρομὴ ἀναφέρεται καὶ τὸ παρακάτω ἄτεχνο δημοτικὸ τραγούδι:

*Ἐδῶ δὲν εἶναι Τρίκαλα, Ταφίλ κὶ Ἀσλάν μπέη!
Ἄεν εἶναι Ἐλασσόνα!*

1. Ν. Α. Βέη, Χειρόγραφα καὶ παλαιότυπα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου Τρικάλων, ΕΜΑ 12(1962)19, 20.

2. Π. Ν. Λιούφης, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, Ἀθῆναι 1924, σ. 94-96. Πρβλ. καὶ Ι. Κ. Βασδραβέλης, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας 1796-1832, ἔκδ. Β', Θεσσαλονίκη 1950, σ. 337.

Ἐδῶ τὸ λένε Σιάτιστα, πρῶτο κεφαλοχώρι.
 Ὅσο εἶναι ὁ Νιόπλιος ζωντανὸς κανένα δὲν φοβᾶται.
 Ἔχει τρακόσιους στὸ σπαθὶ καὶ χίλιους στὸ ντουφέκι.
 Καὶ τὸ μπογάζι ἔπιανε τὸ χάνι τὸ δικό του.
 Καιρὸν καιρὸν κουβέντιαζε μὲ τοὺς Ἀρβανιτάδες.
 «Τὸ Μπούρινο νὰ φτάσετε ἀντίκρου στὴν Τσερβένα.
 Στὴ Σιάτιστα εἰν' ἀδύνατο μέσα γιὰ νὰ πατήσετε.
 Τ' ἔχει Κοροῦμ πασὰς καρτέρ, σπαθιά ξεγυμνωμένα.
 Παιδιὰ γιορούσι κάμετε στὸ τούρκικο ἀσκέρι!»
 Γιορούσι κάμνον τὰ παιδιὰ τὰ Σιατιστινὰ
 καὶ πᾶνε στὴν Τσερβένα. Κι' ἀφοῦ τοὺς κατασκόρπισαν
 τὰ πλιάτσκα τοὺς ἐπήρανε π' ἄρπαξαν στὴν Κοζάνη¹.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς αὐτοὺς ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Νότια Ἑλλάδα μετὰ τὴ λήξη τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐκεῖ, ἄλλοι Ἀλβανοὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Σαμπάν Γκίκα ἢ Γκέκα ἀπὸ τὸ Μάτ τῆς Βόρειας Ἀλβανίας, μὲ μερικοὺς ἄτακτους (μπασμποζούκους) καὶ ληστές, ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὴ Σούμλα μετὰ τὴ λήξη τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1828-1829) ὄρμησαν στοὺς καζάδες Κιλκίς, Στρώμνιτσας, Πετριτσίου καὶ Σιδηροκάστρου λεηλατώντας καὶ κακοποιώντας τοὺς κατοίκους, ἀλλὰ οἱ τουρκικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις τῶν περιοχῶν αὐτῶν, καθὼς καὶ τῶν Σερρών τοὺς νίκησαν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ τραποῦν σὲ φυγὴ πρὸς τὴν περιοχὴ Θεσσαλονίκης. Κατόπιν ἀτιμώρητοι πέρασαν στὸν καζὰ Θεσσαλονίκης, διάβηκαν τὸν Ἄξιό καὶ ὄδευσαν πρὸς τὴν πατρίδα τους².

Ὁ σουλτάνος κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1830 στέλνει ἐναντίον τους τὸν μεγάλο βεζίρη του Μεχμέτ Ρεσίτ πασά, τὸν ἐπονομαζόμενον Κιουταχί, τὸν γνωστὸ γιὰ τὶς ἐπιτυχίες του ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων στὸ Μεσολόγγι καὶ στὴν Ἀκρόπολη³. Ὁ Ρεσίτ πασάς, συνοδευόμενος ἀπὸ ἓνα ἐπιτελεῖο πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἀξιωματικῶν, κατευθύνεται δρομαίως πρὸς τὸν ἀντικειμενικὸ του σκοπὸ κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ βόρειο μέτωπο, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ διαταγὴ τοῦ διβανίου Θεσσαλονίκης καὶ Καβάλας ἀπὸ 15 Ἰουνίου

1. Φ. Παπανικολάου, Λαογραφικὰ Δυτικῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1962, τ. 1, σ. 226-227.

2. Βλ. τὸ ἀπόσπασμα τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἀντωνίου Δούμα ἀπὸ 13 Δεκεμβρίου 1829. Πρβλ. καὶ ἐκθεση τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου Θεσσαλονίκης ἀπὸ 18 Δεκεμβρίου 1829 στὸ «Österreichisches Staatsarchiv κ.λ. Türkei VI. Consulat Salonich (1807-1834)». Ὁ Σπανδωνίδης, στηριζόμενος στὴν προφορικὴ παράδοση τῶν Μελενικιωτῶν, χρονολογεῖ τὴ λεηλασία τῆς πατρίδας τους ἀπὸ τὸν Σιαμπάν Γκέκα στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. Π. Σ. Σπανδωνίδης, Μελένικος, Θεσσαλονίκη 1930, σ. 30.

3. D. Urquhart, The Spirit of the East, London 1839, τ. 2, σ. 331 κ.έ., ὅπου ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Κιουταχί.

1830 πρὸς τὸν ἱεροδίκη Βεροίας, γιὰ νὰ ἐτοιμάσει τὶς ἀναγκαῖες τροφές καὶ τὰ καταλύματα¹.

Ὁ πασὰς στὶς πρῶτες δύσκολες μέρες ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀφιξή του, στερημένος ἀπὸ χρήματα καὶ πολεμικὰ ἐφόδια, βρίσκει ἰσχυρὸ οἰκονομικὸ στήριγμα στοὺς Ἑλληνας ἐμπόρους τοῦ Μοναστηριοῦ. Αὐτοί, μολονότι ἐξαντλημένοι ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες οἰκονομικὲς ἐπιβαρύνσεις καὶ καταπιέσεις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ ἀναστατωμένοι ἀπὸ τὴν ἀναρχία ποὺ βασίλευε στὶς γειτονικὲς περιοχὲς ἐξαιτίας τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀλβανῶν, δειχθηκαὶν πρόθυμοι νὰ τὸν βοηθήσουν καὶ τοῦ δάνεισαν ἓνα μεγάλο ποσὸ γιὰ τὶς πρῶτες του ἀνάγκες².

Ὁ σουλτάνος Μαχμούτ Β' (1808-1839), ὁ χλωμὸς καὶ μελαγχολικὸς σουλτάνος μὲ τὴ βαμμένη μὲ γυαλιστερὸ μαῦρο χρῶμα γενειάδα του, προσεκτικὸς, αὐστηρὸς καὶ πεισματάρης μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ τὴν ἀλύγιστη θέλησή του, εἶχε ἀντιμετωπίσει πολλὰ ὡς τότε ἀντιξοότητες καὶ καταγίδες μὲ τὰ πιὸ ἀποτελεσματικὰ μέσα, μὲ σκληρότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ διπλωματικὴ εὐελιξία. Μποροῦσε νὰ συγκρατήσει, νὰ καταπνίξει τὰ αἰσθήματά του καὶ νὰ ὑπομείνει ὡς τὴ στιγμή ποὺ θὰ παρουσιαζόταν ἡ εὐκαιρία νὰ ἐφαρμόσει τὰ σχέδιά του, ὅπως συνέβηκε μὲ τὸν Ἀλή πασὰ τῶν Ἰωαννίνων³.

Ὁ Μαχμούτ Β' μπορεῖ νὰ συγκαταλεχθεῖ στὴν πρώτη σειρὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν σουλτάνων, ὁ σύνδεσμος μεταξὺ Σελίμ Γ' καὶ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ὅπως νομίζω. Ἀπὸ τὰ δύο μεγάλα ἐμπόδια ποὺ συναντοῦν οἱ μεταρρυθμιστές, τοὺς γενιτσαροὺς καὶ τοὺς οὐλεμάδες, ὁ Μαχμούτ Β' εἶχε κατορθώσει νὰ παραμερίσει τὸ πρῶτο, τοὺς γενιτσαροὺς καὶ ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ τὸ δεῦτερο, τοὺς οὐλεμάδες. Τώρα ὁ Μαχμούτ Β', στὰ 1830, ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἀντιπερισπασμούς, ἀπὸ τοὺς γενιτσαροὺς, ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ τὸν ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1828-1829, στρέφεται πρὸς τὴν ἐπιβολὴ τῆς τάξης καὶ τὴ δημιουργία προϋποθέσεων γιὰ τὸν ἐξευρωπαϊσμὸ τοῦ κράτους του. Παγιώνει τὸν θεσμὸ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ποὺ εἶχε σταθεῖ ἀδύνατο νὰ τὸν στερεώσει ὁ Σελίμ Γ', καὶ μὲ τὴ συνδρομὴ τῆς ἐκτελεστικῆς αὐτῆς δυνάμεως θέλει νὰ ἐξαλείψει τὰ κατάλοιπα μακροχρόνιων στοιχείων ἀνωμαλίας μέσα στὸ κράτος, ὅπως τοὺς ἀνυπότακτους Ἀλβανοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μισθοφορικῶν σωμάτων, ποὺ ἀναστάτωναν τὶς βόρειες περιοχὲς τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου, καθὼς καὶ τοὺς ἀνήσυχους Ἑλληνας κλεφταρματολοὺς, ποὺ πηγαινοέρχονταν στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα καὶ στὶς βόρειες σκλαβωμένες χῶρες τῆς. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτούς, μεγάλο πονοκέφαλο γιὰ τὴν Πύλη δημιουργοῦσαν οἱ ἀνήσυχοι πάντα διάδοχοι τοῦ ἀντάρ-

1. Βλ. τὸ ἐγγράφον τοῦ στοῦ Β α σ δ ρ α β ε λ λ η, Οἱ Μακεδόνες, ἔ.ἀ., σ. 337.

2. U r q u h a r t, ἔ.ἀ., τ. 2, σ. 321-330.

3. G e o r g e F i n l a y, History of the Greek Revolution, London 1861, τ. 1, σ. 54-55.

τη Καρὰ Μουσταφᾶ Μπουσατῆ τῆς Σκόδρας. Καί γιὰ τὴν ἐξόντωσή τους βρίσκει τὸ κατάλληλο ἐκτελεστικὸ ὄργανο, τὸν προαναφερμένο ἱκανὸ Μεχμέτ Ρεσίτ πασά, ὁ ὁποῖος, ὅπως θὰ ἰδοῦμε φέρει σὲ πέρας τὴν ἀποστολὴ του μέσα στὸ ἔτος 1830, πὺ τὸ θεωρῶ σημαντικὸ χρονικὸ ὄριο στὴν ἱστορία τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

3. Τώρα ὁ σουλτάνος μποροῦσε νὰ ὑπολογίσει στὴν ἀποτελεσματικὴ δύναμη τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, τοῦ nizam cedit. Ἡ συγκρότησή του εἶχε προχωρήσει πολὺ, τόσο μέσα στὴν πρωτεύουσα, ὅσο καὶ σὲ ὀρισμένες πόλεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ὅπως π.χ. στὸ Μοναστήρι (Βιτόλια). Τὸ θέαμα μάλιστα τῶν ἐντυπωσιακῶν παρελάσεων καὶ γυμνασίων τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ καὶ μὲ ἀληθινὰ πυρὰ ἦταν πρωτόφαντο καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ ἀγαπητὰ γιὰ τὸ κοινό. Ἔτσι π.χ. ὁ περιηγητῆς V. Fontanier, πὺ βρίσκεται στὴν Κωνσταντινούπολη στὰ 1827 ἀναφέρει ὅτι μεγάλο πλῆθος θεατῶν, κυρίως γυναῖκες, ἔτρεχαν πρὸς τὸν συνηθισμένο τόπο γυμνασίων τους, στὸν Ντολμά Μπαχτσέ. Τὸ θέαμα αὐτό, μολονότι προκαλοῦσε τὰ δυσμενῆ σχόλια τῶν ἡλικιωμένων πὺ μὲ ἀγανάκτηση ἔβλεπαν τὴν εἰσαγωγὴ νέων ἠθῶν καὶ ξένων τρόπων ἐκγυμνάσεως τοῦ στρατοῦ, ἱκανοποιοῦσε γενικὰ τοὺς νέους καὶ τοὺς πλημμύριζε μὲ ἐθνικὴ περηφάνεια καὶ φανατισμό¹.

Γιὰ μιὰ τέτοια ἀκριβῶς ἐπίδειξη ἔβγαλε ἔξω ἀπὸ τὸ Μοναστήρι ὁ Μεχμέτ Ρεσίτ πασὰς τοὺς Ἄλβανοὺς ἀρχηγοὺς Ἀρσλάν μπέη, Καπλάν μπέη καὶ Βελίκο Γιάτζο, καθὼς καὶ ἄλλους μικρότερους ἀρχηγοὺς μὲ τοὺς ἄνδρες τους, πὺ τοὺς εἶχε προσκαλέσει στὴν ἔδρα του, γιὰ νὰ τοὺς πληρώσει δῆθεν τοὺς καθυστερημένους μισθοὺς πὺ διεκδικοῦσαν. Οἱ ἄνδρες ὅμως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κάποια στιγμή, ὕστερ' ἀπὸ σχετικὸ σύνθημα, ἔστρεψαν τὰ ὄπλα τους ἐναντίον τῶν Ἄλβανῶν καὶ τοὺς ἐξόντωσαν, ἐκτὸς ἀπὸ πολὺ λίγους πὺ κατόρθωσαν νὰ διαφύγουν².

Στὴν ἀνέκδοτη ἐκθεσὴ του τῆς 17ης Αὐγούστου 1830 ὁ Αὐστριακὸς πρόξενος Θεσσαλονίκης ἀφηγεῖται τὰ γεγονότα μὲ βάση τὶς εἰδήσεις πὺ περισυνέλεξε ἀπὸ τοὺς ταξιδιωτὲς διαφόρων караβανιῶν καὶ ἀπὸ ἰδιωτικὲς ἐπιστολές. Ξαφνικά, ὅπως λέγει, ἓνα τμήμα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἄρχισε τὶς ὁμοβροντίες μὲ ἀληθινὲς σφαῖρες ἐναντίον τῶν Ἄλβανῶν, πὺ —ἐκτὸς ἀπὸ δύο—ἐπεσαν ὅλοι, 800 συνολικά, νεκροί. Κατόπιν ὁ Μεχμέτ Ρεσίτ πασὰς ἔστειλε ἐσπευσμένα ἓνα τάταρη (ταχυδρόμο) στὸν γιό του στὰ Ἰωάννινα, γιὰ νὰ συλλάβει τρεῖς ἄλλους Ἄλβανοὺς ἀρχηγοὺς, τοὺς πανούργους καὶ

1. Βλ. V. Fontanier, *Voyages en Orient*, Paris 1829, σ. 76-77.

2. Βλ. Ἄπ. Ε. Βακαλόπουλου, Ἄπὸ τὴν ἱστορία ἑνὸς μακεδονικοῦ χωριοῦ, τοῦ Λιμποχόβου, στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ., «Φάρος τῆς Βορείου Ἑλλάδος» 2(1940) 115. Π. Ἀραβαντινοῦ (Π.Α.Π.), Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, Ἀθῆναι 1895, σ. 387-388. Β. Nicolaidy, *Les Turcs et la Turquie contemporaine*, Paris 1859, τ. 2, σ. 167-172.

δύσπιστους πού δὲν εἶχαν παρουσιαστεῖ στὸ Μοναστήρι. Ὁ γιός του πραγματικά τὰ κατάφερε νὰ τοὺς ξεγελάσει, νὰ τοὺς φέρει κοντά του, νὰ τοὺς ἀπομονώσει ἀπὸ τοὺς ἀκολούθους τους καὶ νὰ τοὺς ἀποκεφαλίσει. Οἱ ἄνδρες τους κατέφυγαν τότε σὲ δύο γειτονικά σπίτια, γιὰ νὰ ἀμυνθοῦν, ἀλλὰ οἱ τακτικοὶ ἔβαλαν φωτιά σ' αὐτὰ καὶ τοὺς ἔκαψαν ζωντανούς¹.

Στὴ Βόρεια Μακεδονία ὁ Μεχμέτ Ρεσίτ πασάς, ἀπερίσπαστος πιά ἀπὸ κινδύνους, ἐδρεύει μόνιμα τώρα στὸ Μοναστήρι. Ἡ θέση τῆς πόλης καὶ τῆς περιοχῆς εἶναι ἐπίκαιρη: μὲ τὴν Ἀχρίδα καὶ τὰ γύρω δερβένια ἐξουσιάζει τὶς ψηλές βουνοκορφές καὶ τὰ στενά τῶν ὄροσειρῶν πού διασταυρῶνται. Ἔτσι ὁ Μεχμέτ Ρεσίτ μπορεῖ νὰ ἐπιτηρεῖ τὴν Ἀλβανία καὶ ἰδίως τὸν Μουσταφὰ πασά τῆς Σκόδρας πού κινεῖται ὑποπτα². Τὸν ἐπόμενο χρόνο (1831) καταφέρει ἀλλεπάλληλα πλῆγματα ἐναντίον τοῦ πασᾶ αὐτοῦ (πού εἶχε ἐπαναστατήσει) πρῶτα στὶς 20 Ἀπριλίου καὶ κατόπιν στὶς 4 Μαΐου, ὥστε νὰ ἀναγκάσει τοὺς Ἀλβανούς ν' ἀποσυρθοῦν πέρα ἀπὸ τὰ Σκόπια καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν στὸ στρατόπεδό τους τροφές καὶ πολεμοφόδια. Ταυτόχρονα ἡ Πύλη κηρύσσει τὸν ἀποκλεισμό τῶν παραλίων ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸ ὡς τὸ Κάτταρο, ὅπου πλέει μοῖρα στόλου ἀπὸ 5 κορβέτες καὶ 1 φρεγάτα³.

Στὶς 11 Νοεμβρίου ὁ Μουσταφὰ πασάς παραδίδεται καὶ κατὰ διαταγὴ τοῦ Ρεσίτ πασᾶ ἐπιβιβάζεται σὲ πλοῖο στὸ Δυρράχιο, γιὰ ν' ἀποσταλεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ ἐπανάσταση τῆς Ἀλβανίας οὐσιαστικά ἔχει κατασταλεῖ. Τὸ Μοναστήρι τώρα ἐξελίσσεται ἀνεμπόδιστα σ' ἓνα ἀκμαῖο οἰκονομικὸ κέντρο.

Ἡ συντριβὴ τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ τῆς Σκόδρας θεωρεῖται νίκη τῶν μεταρρυθμιστικῶν σχεδίων τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ Β'. Ἴδου πῶς τὴν κρίνει ὁ Αὐστριακὸς πρόξενος στὴ Θεσσαλονίκη G. de Chabert στὴν ἀπὸ 15 Νοεμβρίου ἔκθεσή του: «Στὴ Μακεδονία τὸ στρατιωτικὸ σύστημα τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ δὲν συναντᾶ πιά κανένα ἐμπόδιο. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν στρατιωτικῶν σωμάτων μεγαλώνει κάθε μέρα. Ὁ διοικητὴς τῆς κτίζει στὴ Θεσσαλονίκη ἓνα στρατόνα γιὰ 8.000 ἄνδρες τοῦ πεζικοῦ. Φαίνεται νὰ εἶναι πάρα πολὺ ἀφοσιωμένος στὸν μονάρχη του καὶ ἐνθουσιώδης ὁπαδὸς τῆς μεταρρυθμίσεώς του»⁴. Αὐτὴ εἶναι ἡ προῖστορία τῶν σημερινῶν στρατῶνων τοῦ Πεδίου τοῦ Ἄρεως τῆς Θεσσαλονίκης.

1. Ἐκθεση 17 Αὐγούστου. «Österreichisches Staatsarchiv. Abt. Haus-Hof und Staatsarchiv, Türkei VI. Consulat Salonich (1807-1834)».

2. U r q u h a r t, ἔ.ἀ., τ. 2, σ. 320 κ.έ.

3. Βλ. ἀνέκδοτη ἔκθεση ἀπὸ 16 Μαΐου 1831 τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου G. de Chabert στὸ παραπάνω αὐστριακὸ ἀρχεῖο. Πρβλ. καὶ U r q u h a r t, *The Spirit of the East*, τ. 2, σ. 321-330. Β α σ δ ρ α β ἔ λ λ η, Ἀρχεῖον Βεροίας-Ναούσης, σ. 309-310.

4. Βλ. ἀνέκδοτη ἔκθεση ἀπὸ 15 Νοεμβρίου 1831 τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου Θεσσαλονίκης G. de Chabert: «Österreich. Staatsarchiv κ.λ., Salonich (1807-1834)».

4. Παράλληλα οἱ Τούρκοι κινοῦνται μὲ δραστηριότητα, γιὰ νὰ ἐκμηδενίσουν καὶ τὴ δύναμη τῶν Ἑλλήνων κλεφταρματολῶν, ποὺ ἐνδιαφέρονταν νὰ προκαλέσουν νέα ἐξέγερση στὸν Ὀλύμπο καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Καποδίστρια καὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων νὰ ἐνσωματώσουν τὴν περιοχὴ τους στὸ νεοσύστατο ἑλληνικὸ κράτος. Ὁ Κυβερνήτης ὅμως, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δεσμευόταν ἀπὸ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις, ἦταν περισπασμένος καὶ ἀπὸ τὰ πελώρια προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπιζε στὴν ἐρημωμένη ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Τὸ ζήτημα λοιπὸν τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν Μακεδόνων μένει ἐκκρεμές.

Ἐπωφελοῦνται λοιπὸν οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν κάθε ἐπαναστατικὴ ἐστία. Καταδιώκουν τοὺς καπετάνιους τοῦ Ὀλύμπου καὶ καίουν τὰ διάφορα χωριά του, καθὼς καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, γιὰ τὴ κατηγοροῦν τοὺς μοναχοὺς ὅτι ἔδιναν ἄσυλο στοὺς κλέφτες. Οἱ Ἑλληνες ἀρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου περιμένουν νέα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση, ἀλλὰ οἱ ἀπαντήσεις τόσο τοῦ στρατάρχη Δημ. Ὑψηλάντη, τὸν Νοέμβριο τοῦ 1828, ὅσο καὶ τοῦ Καποδίστρια, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1829, τοὺς ἔκοβαν καὶ τὶς τελευταῖες ἐλπίδες. Ἔτσι ὅσοι ἀρχηγοὶ ἔμεναν ἀκόμη στὴ Μακεδονία ἀναγκάζονται νὰ ὑποκύψουν στὴ σκληρὴ ἀνάγκη, ν' ἀποκαταστήσουν δηλαδὴ ὁμαλὲς σχέσεις μὲ τοὺς Τούρκους, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τ' ἀρματολίκια τους. Τὰ ὄνειρά τους νὰ ἰδοῦν ἐλεύθερη τὴν πατρίδα τους ξεγλιστροῦν πρὸς τὸ μακρινὸ μέλλον¹.

Τώρα εἶναι πολὺ καλὴ ἢ εὐκαιρία γιὰ τοὺς Τούρκους νὰ ἐξοφλήσουν τοὺς λογαριασμοὺς των μαζί τους. Ἔτσι, ὕστερα ἀπὸ μυστικὴ διαταγὴ τοῦ Μεχμέτ Ρεσίτ πασᾶ, ἐξοντώνονται μέσα στὰ Τρίκαλα στίς 12 Δεκεμβρίου 1830, τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ὁ Στέργιος Στορνάρης (ποὺ δὲν εἶχε πάρει καθόλου μέρος στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 κατ' ἀντίθεση πρὸς τὸν ἀδελφὸ του Νικόλα, ἀρματολὸ τοῦ Ἀσπροποτάμου ποὺ εἶχε βρεῖ ἔνδοξο θάνατο κατὰ τὴν ἐξοδὸ τοῦ Μεσολογγίου) καὶ ὁ Σωτήρης Λιακατὰς μὲ 100 ἄνδρες καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν Δομοκὸ ὁ ἀρματολὸς τῆς περιοχῆς Σάββας. Τὰ τουρκικὰ στρατεύματα τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1830 ἔκαψαν μερικὰ χωριά στὴν περιοχὴ τῶν Ἀγράφων καὶ κατέστρεψαν τὸ χωριὸ Ριζό. Οἱ ἀρματολοὶ τῶν Χασίων Νάσιος Μάνδαλος, Ψειραῖοι καὶ Θεόδωρος Ζιάκας κατέφυγαν στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Ἐπίσης ἀποκλείονται τὰ παράλια ἀπὸ τὴν Κατερίνη ὡς τὸν Πλαταμόνα καὶ Τσάγεζι καὶ ἔτσι οἱ ἀρματολοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἀναγκάζονται νὰ βροῦν ἄσυλο στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ προξένου τῆς Ρωσίας Ἀγγέλου Μουστοξύδη². Μολαταῦτα στὴν περιοχὴ τοῦ Ὀλύμπου καὶ Βερ-

1. Βλ. Ἄποστ. Ε. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 625-628, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

2. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα, τ. 3, σ. 345 ὑποσ. 1, σ. 379 ὑποσ. 2. Ἐνισλεῖδος, Ἡ Πίνδος καὶ τὰ χωριά της, σ. 132-133. Βέη, Χειρόγραφο, EMA 12(1962)19.

μίου ἢ κατάστασις εἶναι ἀνώμαλη. Ὁ Διαμαντῆς Νικολάου κατηγορεῖται ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὅτι ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα στέλνει ληστὲς στὶς παραπάνω περιοχάς¹.

Οἱ Τούρκοι, ἐφόσον δὲν μποροῦν μὲ ριζικὰ μέτρα νὰ ἐξαλείψουν τὶς ληστεῖες, προσπαθοῦν μὲ ἥπιο τρόπο νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἐξουσία τους. Ὁ θεσμὸς τῶν κλεφταρματολῶν διατηρεῖται μὲ ὀρισμένες τροποποιήσεις, πού δείχνουν συγκαταβατικὸ πνεῦμα. Ἄλλωστε αὐτὸ συμβαδίζει μὲ τὴ γενικότερη ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς τοῦ Μαχμουτ Β' στὰ τελευταῖα τοῦ χρόνιου. Ἐγκαινιάζει μιὰ νέα πολιτικὴ ἡπιότητα, ἡ ὁποία ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὴ νέα κατάστασις πού προέκυψε μετὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας καὶ τὴν ἐναρξὴ εἰρηνικῶν σχέσεων μαζί της².

Γιὰ νὰ κατενύσσουν ἀσφαλῶς τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων, οἱ Τούρκοι ἐγκαινιάζουν τὴ νέα τακτικὴ ἀπέναντι τῶν ραγιάδων: εἰσακούουν τὶς αἰτήσεις τους καὶ ἀποκαθιστοῦν ἀκόμη τοὺς παλιοὺς ἄρματολούς, ἂν αὐτοὶ δείξουν πὼς εἶναι πρόθυμοι νὰ συνεργαστοῦν μαζί τους. Ἔτσι π.χ. ἀπὸ ἔγγραφο τῆς 16ης Αὐγούστου 1834 πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ Ἀθανάσιος Συρόπουλος, ἄλλοτε καπετάνιος τῆς περιοχῆς Κόκοβας (Πολυδενδρίου) τῆς Βέροιας, δηλώνει ὑποταγὴ καὶ μεταμέλεια καὶ γίνεται δεκτὸς νὰ φρουρεῖ τὴν περιοχὴ αὐτὴ μὲ 40 ἄνδρες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὅμως οἱ 20 ἔπρεπε νὰ εἶναι μουσουλμάνοι.

Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταῖα πληροφορία πού γνωρίζω γιὰ τὴν ἐπίσημη ἀναγνώριση τοῦ ἑλληνικοῦ ἄρματολικιοῦ μέσα σὲ τουρκικὸ ἔδαφος, ἀλλὰ μὲ ὀρισμένες ὑποχωρήσεις τῶν Ἑλλήνων. Οὐσιαστικά ὁ θεσμὸς τῶν ἄρματολῶν ἔσβηνε.

Ἀναταραχὴ παρατηρεῖται καὶ στὴ Δυτικὴ Μακεδονία, ἀλλὰ γιὰ λίγο διάστημα, στὴν περιοχὴ τοῦ Ζουπανίου. Ὁ τελευταῖος ἐκεῖ καπετὰν Γιωργάκης πού ἔκανε τὸν ἄρματολό, ἐπειδὴ ἄρχισε νὰ καταπιέζει τοὺς κατοίκους πιάστηκε στὰ 1836 καὶ ἀποκεφαλίστηκε αὐτὸς καὶ οἱ 17 ἄνδρες του³. Αὐτὲς

Βλ. καὶ «ἐνθύμησις» κώδ. Παλιοκαριᾶς στοῦ Χρήστου Λιόλιου, Ἐνθυμήσεις καὶ ἐπιγραφές τῆς περιοχῆς Δεσκάτης (1148-1900), «Περραιβία» τεύχ. 23-24 (1977) 415-416, ὅπου καὶ ἄλλη βιβλιογραφία. Τὶς λαϊκὲς παραδόσεις γιὰ τὶς πράξεις τοῦ Θεόδ. Ζιάκα βλ. στοῦ Κ. Κρυστάλη, Ἄπαντα, ἔκδ. Γ. Βαλέτα, τ. Α'-Β', σ. 436-441. Γιὰ τὴν ἀντιπροσώπευση τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων στὴ Θεσσαλονικὴ ἀπὸ τὸν Ἀγγελο Μουστοξύδη βλ. καὶ Ν. Π. Δελιαλή, Ἡ ἰδιόχειρος διαθήκη τοῦ Νικολάου Κ. Κασομούλη (1795-1871), Ἀθήναι 1961, σ. 14-15. Πρβλ. καὶ Στεφ. Ι. Παπαδόπουλου, Μακεδονικὰ Σύμμεικτα, «Μακεδονικὰ» 6(1964-1965) 169-172.

1. Ι. Κ. Βασδραβέλη, Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Μακεδονίας. Β'. Ἀρχεῖον Βεροίας-Ναούσης, 1598-1886, Θεσσαλονικὴ 1954, σ. 317-318.

2. Finlay, History, τ. 1, σ. 53-54.

3. Α. Βακαλόπουλου, Ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Λιμποχόβου, «Φάρος Β. Ἑλλάδος», σ. 7 ἀνατύπου.

εἶναι οἱ τελευταῖες ἐνδείξεις καὶ οἱ ἐπιθανάτιοι σπασμοὶ ἑνὸς θεσμοῦ, ποῦ, παρὰ τὴν ἐπίσημη κατάργησή του στὰ 1721 στὴ Βαλκανικὴ χερσόνησο, ἐξακολουθοῦσε ὅμως στὴν Ἑλλάδα νὰ ὑφίσταται γιὰ 115 ἀκόμη χρόνια.

ΛΠΟΣΤ. Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

RÉSUMÉ

A p o s t. E. V a c a l o p o u l o s, L'extermination des Albanais de l'Empire ottoman à Monastir (1830), la persécution des kleftarmatoles grecs (1830-1834) et l'abolition de cette institution.

Pendant les dernières années de la révolution grecque de 1821-1829 les Albanais qui servaient comme mercenaires dans l'armée ottomane opprimaient les Grecs de la Macédoine occidentale, à travers laquelle passaient pour se rendre aux pays révoltés ou pour retourner à leurs patries, et ainsi créaient une atmosphère de terreur dans cette partie de l'empire. Or, le sultan Mahmoud II a confié à son grand visir Mehmed Rechid pacha de mettre fin à cette situation. Et en effet celui-ci s'acquitta bien de sa mission: il les invita hors de la ville de Monastir (Bitola), sous le prétexte de voir les manœuvres des troupes régulières, et là les extermina. Après, il persécuta les kleftarmatoles grecs et tua quelques uns par ruse et il obligea les autres à se réfugier dans la Grèce libre. Ainsi se termina une institution ottomane qui a duré quatre cent ans dans les contrées grecques au nord du Peloponnèse.